

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kuha, Miia

Title: Vaimo, äiti ja kunnan kristitty : pappien vaimot 1600-luvun esikuvallisina naisina

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Suomen historiallinen seura ry

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Kuha, M. (2022, 4.5.2022). Vaimo, äiti ja kunnan kristitty : pappien vaimot 1600-luvun esikuvallisina naisina. Suomen Historiallinen Seura. Blogi-sarja. <http://www.histseura.fi/blogi-sarja-vaimo-aiti-ja-kunnan-kristitty-pappien-vaimot-1600-luvun-esikuvallisina-naisina-miia-kuha/>

► [Home](#) » [Yleinen](#) » Blogi-sarja: Vaimo, äiti ja kunnon kristitty – Pappien vaimot 1600-luvun esikuvallisina naisina (Miia Kuha)

Blogi-sarja: Vaimo, äiti ja kunnon kristitty – Pappien vaimot 1600-luvun esikuvallisina naisina (Miia Kuha)

BY SHS 4.5.2022 YLEINEN

Reformaation jälkeen protestanttisten pappien perheille lankesi uusi yhteiskunnallinen rooli kristillisen perhe-elämän esikuvina. Perheellä oli tärkeä ideologinen merkitys varhaismodernin ajan yhteiskunnassa. Perheessä vallitsevaa hierarkiaa ja järjestystä peilattiin yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten kirkkoon ja valtioon. Pappiloiden väki oli etenkin maaseutuyhteisöissä näkyvässä asemassa. Kirkkolaissakin paitsi papeilta, myös heidän puolisoiltaan ja lapsiltaan vaadittiin hyveellistä ja kunniallista käytöstä.

Hankkeessa *Pappissäädyn naiset. Pappien vaimot ja lesket luterilaisissa paikallisyhteisöissä (1650–1710)* tutkitaan, miten nämä odotukset vaikuttivat pappien puolisoitten elämään. 1600-luvun maaseutupitäjissä pappien vaimot elivät yhteisöjensä keskiössä, mutta historiantutkimuksessa he ovat jääneet marginaaliin. Papinrouvat eivät ole jättäneet jälkeensä lähteitä, joissa he kertoisivat omasta elämästään. Aikakaudelta säilyneiden, painettujen ruumis- eli hautajaissaarnejen kautta pääsee kuitenkin käsiksi niihin odotuksiin ja ihanteisiin, joita papinrouvien rooleihin vaimona, äitinä ja pappilan emäntänä liittyi.

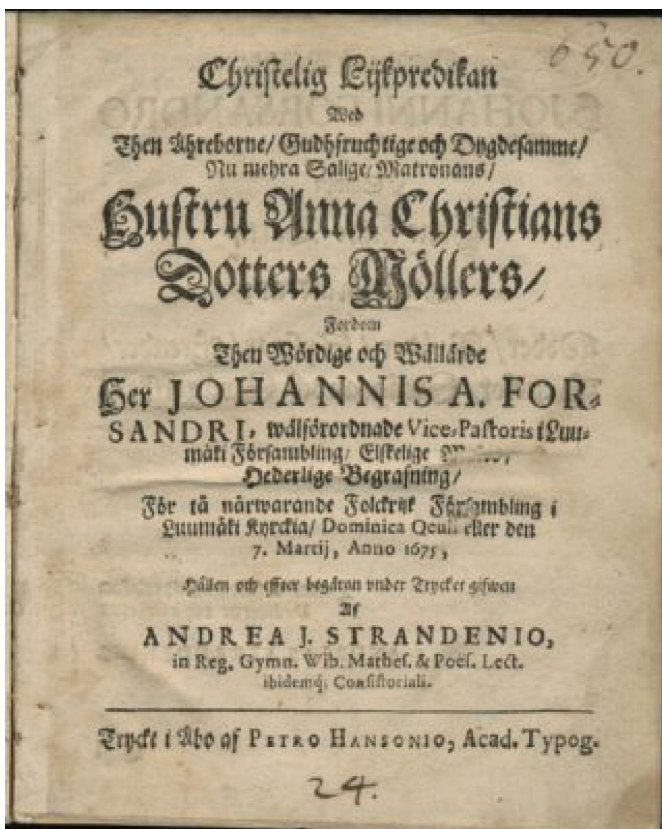
Pappi piti ruumissaarnan osana hautusseremoniaa. Ruumissaarnan tarkoitus oli vainajan ja tämän omaisten kunnioittamisen lisäksi muistuttaa maanpäällisen elämän katoavaisuudesta ja tarjota ihmisille esimerkkejä kristillisestä elämästä. Saarnan päätti elämäkertansa yleensä otsikolla Personalialia. Elämäkerrassa esiteltiin vainajan elämänsä syntymästä kuolemaan. Vainajan elämä esitettiin elämäkerrassa hyveellisenä ja ihanteellisenä. Vuoden 1686 kirkkolain mukaan elämäkerran piti kuitenkin olla totuudenmukainen eikä liialliseen ylistämiseen tullut sortua.

Osa ruumissaarnoista painettiin, jolloin ne päätyivät laajemman yleisön ulottuville. Ruumissaarnat

olivat 1600-luvulla hengellistä kirjallisuutta, joita lukivat myös muut kuin vainajan omaiset ja sukulaiset. Ne sisälsivät yksityiskohtaisia kuvauksia tavallisten, joskin yleensä ylempisäätyisten ihmisten elämäntaloista, mikä oli aikakauden kirjallisuudessa vielä harvinaista.

1600-luvulta on säilynyt niin miehiä, naisia kuin lapsiakin käsitteleviä painettuja ruumissaarvoja. Naisten ruumissaarvojen personalioissa arkisen perhe-elämän ja hengellisyyden kuvausta on yleensä enemmän kuin miesten elämäkerroissa, joissa ura ja opinnot veivät enemmän tilaa. Samankaltaisia hyveellisen ja kristillisen naiseuden normeja toistettiin kaikissa personalioissa. Kohdehenkilöt esitettiin esimerkillisinä kristittyinä, joista jokainen voisi ottaa mallia omassa elämässään. Ruumissaarvojen kuvauksissa oli kuitenkin myös yksilöllisiä eroja.

Viipurin lukion matematiikan ja runousopin lehtorin, sittemmin Mikkelin kirkkoherrana toimineen Andreas Strandeniuksen laatima Anna Christiansdotter Möllerin (1644–1675) ruumissaarna havainnollistaa papinrouvien elämäntapaa ja niiden kuvausta ruumissaarvojen elämäkertaosissa. Anna Möllerin lapsuudesta Strandenius kertoo, että tämä laitettiin pienenä lastenkouluun oppimaan lukemista ja kristinopin perusteita. 1600-luvun ihmisten lukutaito rajoittui yleensä katekismuksen kappaleiden ulkolukuun, mutta säätyläisperheissä myös tyttärille opetettiin usein sisälukua. Usein kristinopin alkeita ja lukemista opetettiin kotona, mutta myös tytöt saattoivat Annan tavoin käydä koulua.

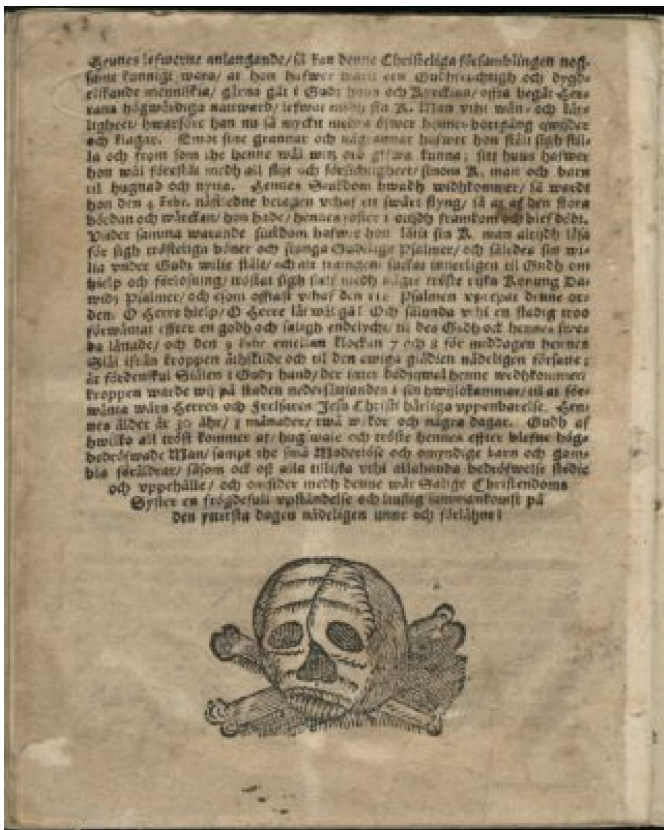
Anna Möllerin ruumissaarnan kansilehti.

Lähde: <https://digi.kansalliskirjasto.fi>, Ruotsin
ajan kokoelma: Henkilökirjallisuus,
Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Säätyläisperheiden tyttäret opettelivat myös kotitalouden hoitoa ja siihen liittyviä moninaisia taitoja. Anna Möllerin kohdalla nämä taidot tulivat käyttöön hänen avioituessaan jo 17-vuotiaana. Pian hänen puolisonsa Johannes Forsander nimitettiin Luumäen sijaiskirkkoherran virkaan ja Möller pääsi emännöimään Luumäen pappilaa. Oli tavallista, että pappien vaimot astuivat avioon varhain, moni jo 16–20-vuotiaana. Möllerin puoliso oli oletettavasti morsiantaan vanhempi. Strandeniuksen mukaan pariskunnan välillä vallitsi ystävyys ja rakkaus. Heille syntyi neljäntoista aviovuoden aikana viisi lasta, joista kolme oli yhä elossa äidin kuollessa. Moneen pappisperheeseen syntyi jopa kymmenkunta lasta, mutta lapsikuolleisuuden ollessa suurta vain osa eli aikuiseksi.

Strandenius kuvaa personaliassa Anna Möllerin elämää korostaen tämän kristillisiä hyveitä. Möller kävi mielellään kirkossa ja usein ehtoollisella. Naapureitaan kohtaan hän käyttäytyi hiljaisesti ja hurskaasti ja kotitalouttaan hoiti ahkerasti ja huolellisesti. Joissain personalioidissa naisten hengellistä elämää kuvataan tarkemmin. Niiden mukaan papinrouvat lukivat rukouskirjoja ja muuta hengellistä kirjallisuutta sekä lauloivat mielellään virsiä. He rukoilivat aamuin illoin ja pitivät rukous- ja hartaushetkiä myös lapsilleen ja palvelusväelleen. Hengellisyys kuvattiin syvän tunteelliseksi, niin että papinrouvat saattoivat itkeä katuessaan syntejään. Pappien vaimot näyttäytyvät personalioidissa myös itsenäisinä ja aktiivisina toimijoina, jotka esimerkiksi kestivät vieraita miehen ollessa matkoilla, ja lesken asemassa huolehtivat lapsensa opintoihin ja sopiviin avioliittoihin.

Ruumissaarnejon keskeinen aihe oli kuolema, ja kohdehenkilön kuolinvuoteen tapahtumia sekä kuolemaan johtanutta sairautta kuvattiin elämäkertaosassa tarkasti. 1600-luvulla moni nainen kuoli synnytykseen tai raskauden komplikaatioihin. 30-vuotiaana jälleen lasta odottaneen Anna Möllerin raskaus päättyi ennenaikaisesti ja johti tämän sairaavuoteelle. Kuoleman lähestyessä Möller pyysi miestänsä laulamaan hänelle virsiä ja lukemaan lohdullisia raamatunkohtia. Itse hän toisteli erityisesti tietyn Daavidin psalmin jakeita. Kuolinvuoteen ympärillä luettuja, kuolevalle itselleen tärkeitä rukouksia ja raamatunkohtia oli todennäköisesti valittu jo etukäteen. Kuoleman hetki kuvattiin helpotuksena ja rauhalliseen uneen vaipumisena. Ruumissaarnassa käsiteltiin myös miehen ja lasten kohtaamaa menetystä ja heitä pyrittiin lohduttamaan suuressa surussaan.

Ruumissaarnojen alkuun ja loppuun painettiin usein kuolemaan ja hautaukseen liittyvää symboliikkaa. Lähde: <https://digi.kansalliskirjasto.fi>, Ruotsin ajan kokoelma: Henkilökirjallisuus, Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Ruumissaarnat antavat mahdollisuuden seurata 1600-luvun ihmisen elämänkaarta ja sen ihanteita varhaislapsuudesta kuolinvuoteelle. Anna Möllerin tavoin papinrouvat kuvattiin toimeliaina ja ahkerina, toisia palvelevina sekä hiljaisesti ja hurskaasti käyttäytyvinä naisina. Vaimon ja miehen sekä äidin ja lasten väliset tunteet kuvattiin lämpimiksi ja rakastaviksi. Hengellisyys toteutui papinrouvien arjessa päivittäisenä rukoiluna, virsien laulamisena, lukemisena ja kirkossa käymisenä. Kuolema oli jatkuvasti läsnä 1600-luvun maailmassa ja siihen valmistauduttiin jo nuorella iällä. Itse kuolinhetki näyttäytyy ruumissaarnoissa voimakkaana hengellisenä kokemuksena.

Ruumissaarnojen kuvaukset yksilöiden elämänkohtaloista antoivat malleja elämänkaaren eri vaiheisiin ja vahvistivat sukupuolittuneita odotuksia ja normeja. Ruumissaarnojen välittämä luterilaisen naisen normisto oli kapea eikä varmasti toteutunut sellaisenaan kaikkien papinrouvien elämässä. Toisaalta oli elämänalueita, jotka jäivät ruumissaarnojen kuvausten ulkopuolelle. Hankkeessa *Pappissäädyn naiset* käytetäänkin myös muuta lähdeaineistoa, etenkin tuomiokirjoja, jotta voidaan vastata kysymykseen siitä, millaiset odotukset pappien vaimoihin kohdistui eri tahoilta, miten ne vaikuttivat heidän elämäänsä ja mitä seurasi, jos odotukset eivät toteutuneet.

Kirjallisuus

Akiander, Matthias – likko B. Voipio (red.), *Östra Finlands herdaminne intill år 1868. Herdaminne för fordna Wiborgs och nuvarande Borgå stift intill år 1868. II Delen. Lampis – Östersundom*. Helsingfors: Finska Vetenskaps-Societeten, 2008.

Bergner, Barbro, *Dygden som levnadskonst. Kvinnliga dygdeideal under stormaktstiden*. I Eva Österberg (red.), *Jämmerdal och fröjdesal. Kvinnor i stormaktstidens Sverige*. Stockholm: Atlantis, 1997.

Czaika, Otfried. The experience of female readers in Sweden around 1600 – evidence collected from funeral sermons. *Archiv für Reformationsgeschichte* 107: 1 (2016).

Kotivuori, Yrjö, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Anders Strandenius*. Verkkojulkaisu 2005 <<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=1560>>. Luettu 7.4.2022.

Rimpiläinen, Olavi, *Suomalainen hautauspuhe puhdasoppisuuden aikana*. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura, 1973.

Strandenius, Andreas, *Christelig lijkpredikan wed ... matronans, hustru Anna Christians dotters Möllers, fordom ... her Johannis A. Forsandri, wälförordnade vice-pastoris i Luumäki försambling, elskelige makas, hederlige begrafning, ... i Luumäki kyrckia, ... den 7. martij, anno 1675, hållen och effter begäran vnder trycket gifwen af Andrea J. Strandenio, in reg. gymn. Wib. Mathes. & pos. lect. ibidemq[ue] consistoriali*. Tryckt i Åbo af Petro Hansonio, Acad. Typog, 1675.

FT Miia Kuha työskentelee tutkijatohtorina Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksella Suomen Akatemian rahoittamassa hankkeessaan *Pappissäädyn naiset. Pappien vaimot ja lesket luterilaisissa paikallisyhteisöissä (1650–1710)*. Hankkeessa tutkitaan pappien vaimoja ja leskiä toimijoina sekä heidän roolejaan, asemaansa ja arkielämäänsä erityisesti Viipurin hiippakunnan paikallisyhteisöissä.

TAGGED 1600-luku, naiset, papisto, perheet, ruumissaarnat. BOOKMARK THE PERMALINK.

« Blogi-sarja: Kylmän sodan Suomi, suomalaiset ja suomettuminen (Antero Holmila)

Blogisarja: Perheyritys historiallisena ilmiönä (Jarkko Keskinen) »

Vastaa

Sähköpostiosoitettasi ei julkaista. Pakolliset kentät on merkitty *

Kommentti *